

HALALBUK JÓZSEF

Okleveles szakember – zseniális amatőr

Az újkori közélet kiemelkedő szereplői viszonylag ritkán rendelkeztek közgazdasági, s még kevésbé műszaki (mérnöki) oklevéllel. Annál gyakrabban kerültek e területeken döntéshozási kényszerbe. Nem mellőzhető kérdések tódulnak ennek kapcsán elő: lényegük az, hogy a közéleti (politikus) személyiség a fontos műszaki célok elérése érdekében a mérnököt tudja-e inspirálni, az okleveles szakemberek tevékenységét képes-e a társadalom általános érdekérvényesítési szintjén szintetizálni. A politikus mint személyiség képes- és kész-e a műszaki, nemzetgazdasági kezdeményezések lényegét, hatásait megragadni – vagy eltűri ezek esetleges öncélú káoszát is. A rendelkezésünkre álló keretek között példa-, vagy inkább utalás szintjén lehetséges csak az általunk ideálisnak ítélt magatartásra hivatkoznunk.

Az elmondandók megtettesítésére a XIX. század két olyan kimagasló magyar államférfiját választottuk ki, akik köztudottan nem rendelkeznek okleveles szakterületi minősítéssel: *gróf. Széchenyi Istvánt* és *gróf Andrássy Gyulát*. Az ezirányú törekvéseiket is csak korlátozott területen – a főváros fejlesztésében – és azon belül is csak egyes megnyilvánulásaikban szemrevételezzük.

A magyar polgárosodásba vezető ív volt szellemi és anyagi értelemben véve egyaránt a Pest-Buda közötti első állandó híd, a Széchenyi-Lánchíd. Az eszméje kimunkálásához, műszaki jellemzői kialakításához fűződő párhuzamos főúri reformer magatartássor megidézésén (Széchenyi s *gróf Sándor Móric* cselekedetein) keresztül érzékelhetjük a zseniális, illetve a csupán lelkes amatőr (politikus) magatartása közötti eltéréseket.

Széchenyi 1825. november 3-i akadémiai felajánlását (a nála több, mint másfél évtizeddel ifjabb) Sándor lekicsinylően kezelte. Hangoztatta, hogy erre ugyan egy fillért sem, de az építendő hídra félévi jövedelmét áldozná. (Széchenyi maga is gondolt, naplója tanúsága szerint, 1821. január 4-én évi jövedelmének ilyen célra szentelésére.) Sándor Móric 1828. évi angliai útja során felkereste Brunel mérnököt. Eszmecserét folytatott vele a dunai híd létesítéséről. A mérnöki kérdésekre azonban nem tudott, nem is tudhatott, több szakmai irányba mutató pontos műszaki, közgazdasági válaszsort szolgáltatni. Ezért ezen ismeretek megszerzése érdekében – helyesen ismerve fel az érdekeltségi viszonyokat, a cselekvési készséget és a szakmai ismeretek feltárattatásának képességét – Széchenyi Istvánhoz fordult kérésével. Széchenyi (korábbi sértettségének nyomát sem mutatva) 1828. december 9-i levelében továbbította részére az összegyűjtött tényanyagot Angliába.

Érdemes emlékeznünk arra, hogy Széchenyi és gróf Andrássy György közös 1832. évi angliai utazása milyen céltudatos tájékozódással járt. Végeredményeként pedig a „Hídjelentés” megje-

lenését említhetjük. Bekapcsolódásából a műszaki műtárgy létrehozásába, működtetésébe személyes közéleti szereplőként a polgárosult magyar nemzet sorsának előmozdításáig terjedően minden cselekvése komoly műszaki, illetve közgazdasági empátiáról tanúskodik. A közismertség körébe tartozó körülmény, hogy Széchenyi és munkatársai, támogatói, szakmai segítői egyáltalában nem „passzív” megrendelői, hanem sokkal inkább kreatív, közvetlen s közvetett úton értékteremtő, konzultatív-inspiratív magatartást valósítottak meg. Ilyen módon együttműködtek a híd műszaki létrehozóival (tervezőjével, építőjével), pénzügyi-vállalkozói ügykezelőivel, jövőbeni üzemeltetőivel, majdani használóival.

A kiegészítést követően Andrassy Gyulára hárult a főváros fejlesztésének gyors elősegítése koncentráltabb módon, centralizált társadalmi-állami úton, az egész ország polgárosodása érdekében. Az államférfi több szférában azonosult az urbanizációs szándékokkal, de sem magán-, illetve közéleti szerepvállalásait, sem pedig társadalmi kezdeményező helyzetét s a megvalósítások szakmai tereit nem vegyítette sohasem. Természetesen neki is szembe kellett néznie az elképzeléseit valamilyen okból elfogadni nem tudó, vagy nem akaró ellenzők véleményével. A Fővárosi Lapok 1868. november 28-án írta: „»Nem akarom!« E két szó rendes szavajárása a cároknak és basáknak. Használják néha alkotmányos emberek szintén. ...az elnökminiszter ... kétszer is kijelentené, hogy »nem akarja«. A Reitter-féle csatornát – H. J.) Az elnökminiszter boulevardokat akar, a mik mindenestre kellemesek lennének, de a kisajátítási törvényjavaslat óta a pesti polgárság félni kezd tőle, mert véleménye szerint: ez a kormánynak nagyobb hatalmat adna Pesten, mint a minő van a cárnak Sz.-Pétervárott. A kormány minden vállalatánál kisajátítást rendelhetne el, s vitás kérdéseknél egyszerűen maga lenne a bíró. Ezért tesznek lépéseket ellene.”

A miniszterelnök személyes urbanizációs érdeklődéséről s cselekvési készségéről is szólt az Ellenőr 1869. november 7-i tudóstása: A Pesti Napló 1870. december 7-én azt is megemlítette, hogy Andrassy „a legutóbbi időben több ízben volt ott (a szabályozás alatt lévő budai Duna-parton – H. J.) jeles szakférfiak társaságában, s a barátságtalan idő dacára hosszabban időzött ott s kísérőivel közölte terveit”.

A kormányfő állásfoglalása az egyes idevágó kormányzati ügyekben is elvi megalapozottságú és dinamikus jellegű volt. Pest város tanácsa *Szumrák Pál* városi főmérnök tervét a Nemzeti Színház (és Operaház) elhelyezésére ezzel az indoklással terjesztette fel: „Ezen tervet Nagyméltóságodnak azon okból kéri kegyes rendelkezése alá felterjeszteni – miután hallá, hogy Nagyméltóságod Pestváros szépítése tervezetét tárgyalván, ennek foganatosítását óhajtja megindítani.”

A kormányfő általános kormányzati szinten is az előbbiekkal egybevágó magatartást tanúsított. 1867. február 24-én a nála tisztelgő díszes pestvárosi küldöttségnek, a főváros fejlesztési elképzeléseire utalva, kijelentette: „Számítsanak tehát Pest városa tisztelt polgárai mindenben, mi a város és a haza gyarapodását előmozdíthatja, a kormány készséges közreműködésére, valamint a kormány számít az önök bizalmára.” Hozzáteve: „Én is azt gondolom, hogy nem önzés volt elhatározásom fő oka, de mégis meg kell vallanom, egy kis önzés, egy kis magánérdek volt az, mely befolyással szolgált elhatározásomra. Ez azonban nem más, mint azon remény: alkalmilag elősegíteni a főváros jólétét, melyért a természet mindent, egyesek erejükhöz képest, de a kormány és ország csak igen keveset tehettek.” (Vasárnapi Újság, 1870. XII. 18.)

A főváros politikájának alakítása egyik pillére saját személyes meggyőződése, urbanizációs tájékozottsága, eltökélt cselekvési szándéka volt. Párosulva természetes műszaki, nemzetgazdasági, esztétikai érzékkel s az emberek sorsával való törődés szándékával. A másik pólust a jól megválasztott legmagasabb állami-társadalmi-szakmai közéleti szinten tevékenykedő munkatársak közössége alkotta. Köznapi nyelven szólva, ebben semmi rendkívülit nem látunk. Legfeljebb fokozottabb személyes törődést az ügyek intézésének lényegi elemeivel s némi szerencsés történeti – de korántsem véletlen – helyzetet: az elvégzendő feladat mellett egyidejűleg jelen volt a magyar társadalomban egy kiváló szakember csoport. Andrassy Gyula tudatos törekvéssel nyerte meg vezető szerepet játszó munkatársaiul azokat a közismert személyeket, akikkel azután is személyes kapcsolatban állt. Munkatársai, bár semmilyen szervezeti keret nem kapcsolta őket sohasem össze, képesek voltak tevékenységüket együttműködve végezni. Ennek a kívánalomnak keretén belül pedig akár

módosítani is valamely igencsak szívükhöz nőtt elképzelésüket is – a fővárosteremtés (és vele az országépítés) nagyobb eredményessége érdekében. Mint ahogyan például *Reitter Ferenc* a csatornateremtés helyett legalább ugyanolyan szakértelemmel s törődéssel dolgozott az úthálózat tervén. A műszaki kérdések kezelője ő volt. A jogi, politikai, gazdaságiak *Csengery Antal* vállára nehezedtek. A közigazgatás területének jó ismerőjeként *Országh Sándor* említhető. A hivatal – a Fővárosi Közmunkák Tanácsa – létesítését (valamint később az árvíz pusztította Szeged újjáépítésének irányítását) *Tisza Lajos* gondjaira bízta Andrassy. A tisztesség kívánja, hogy utaljunk munkatársaik megbízható működésére (már csak arra való tekintettel is, hogy ez a megállapítás közel sem általánosítható a korabeli hazai állami, közigazgatási, gazdasági élet minden közreműködőjére).

Akadnak kortársak, akik ezt másként vélték. A főváros átfogó fejlesztéséről szóló, 1870. évi X. törvényjavaslat képviselőházi vitájában is összecsaptak a nézetek. *Vukovics Sebő* ellenzéki képviselőként éppen ennél az előterjesztésnél meglehetősen nehezen fellelhető elítélendő magatartást vélt felfedezni Andrassy részéről: „Én egyet vagyok bátor kérni, egyért esedezem a minisztérium előtt: ne méltóztassék minket, az ország népét »grand seigneur«-i modorban kormányozni.” A történész viszont a maga részéről úgy látja: hazánk bármelykori műszaki-gazdasági-urbanizációs fejlődése szükségét látja az ilyen alkotó citoyen magatartásnak.

IRODALOM

Viszota Gyula: A Széchenyi-Lánchíd története, Bp., 1935.

Halabuk József: A Fővárosi Közmunkák Tanácsa Megalakulása (bölcészdoktori disszertáció), Bp., 1984.